

УДК 7.031

Ярослава **Бондарчук**

кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри документознавства
та інформаційної діяльності,
Національний університет
«Острозька академія»

Вплив релігійно-світоглядних ідей на формування образу жінки в мистецтві палеоліту в домінантних системах знаків Зодіаку

Анотація. На основі мистецтвознавчого та релігієзнавчого аналізу жіночих скульптурок верхнього палеоліту простежена еволюція художнього образу жінки. Встановлено, що провідні релігійні ідеї того часу відображаються у характеристиках домінантних тоді зодіакальних знаків. Так, культ жінки-родоначальниці та звіра-тотема отримав відображення в характеристиці знаків Діви і Лева, домінантних у 39 – 35 тис. до н.е. Уявлення про містичний зв'язок жінки з травоядними тваринами, які сприймалися як зооморфні образи чоловічої запліднювальної сили, відобразилося у характеристиках домінантних у 30 – 24 тис. до н.е. знаків Тельця, Овна й Риб, що позиціонують зв'язок із землею, родючість, поєднання протилежних чоловічого і жіночого начал. Розвиток уявлень про душу, яка бачилась у вигляді пташки й синтезувалася з образом жінки – носительки душ ненароджених дітей, відобразився у характеристиці домінантного в 18 – 15 тис. до н.е. знака Скорпіона, який позиціонує перетворення матерії на духовне начало (безсмертного птаха Фенікса).

Ключові слова: палеоліт, жіночі скульптурки, духовна еволюція, знаки Зодіаку.

Постановка проблеми. Культ жінки є одним з найдавніших і сталих в історії людства. Зародившись у ашельську добу, він триває тисячоліття, синтезуючись з провідними релігійними віруваннями того чи іншого періоду, що виявляється у змінах жіночих образів. Так, культові жіночі скульптурки початку верх-

нього палеоліту (39 – 35 тис. до н.е.) мали тваринні голови, скульптури граветської культури (28 – 21 тис. до н.е.) були безликими, наприкінці цього періоду (23 – 21 тис. до н.е.) у них з'являються індивідуальні обличчя, у мадленський період (19 – 12 тис. до н.е.) абстрактні жіночі фігурки поєднуються з образом пташки. Отже, спираючись на аналіз палеолітичних жіночих фігурок, можна простежити еволюцію жіночого образу протягом палеоліту, який змінювався відповідно до еволюції провідних вірувань кожного періоду. Водночас, такий аналіз дасть змогу зачепити ще одну важливу проблему, що порушується у сучасній науковій літературі, – відображення провідних релігійних культів певного періоду в характеристиках доміантних зодіакальних знаків того часу (у яких тоді перебувала точка перетину екліптики та екватора – точка весняного рівнодення). Унаслідок того, що вісь обертання Землі не перпендикулярна екватору, а нахилена до нього під кутом $23^{\circ} 26'$ і піддається гравітаційному впливу Сонця і Місяця, вона звершує кругові рухи по конусу. Разом з нею рухається перпендикулярний їй екватор, що й спричиняє пересування точки перетину його з екліптикою у напрямку, зворотному до руху Сонця. Точка весняного рівнодення пересувається вздовж екліптики за 2 148 років – на 30° , тобто проходить один знак зодіакального кола і переходить в інший. Протяжність зодіакальних сузір'їв уздовж екліптики різна, тому для зручності визначення положення Сонця екліптика розділена на 12 рівних частин, які отримали назви знаків Зодіаку. Хоча знаки Зодіаку не точно відповідають сузір'ям, їх прийняли сучасні астрономи як основу для відліку часу. Кожний зодіакальний знак характеризується сукупністю понять, принципів та ідей, які відповідають провідним релігійно-світоглядним уявленням періоду перебування Землі під цим знаком. За словами О. Гурштейна, «... зодіак становить систему символів, які відображають думки та образи людей у періоди введення їх у побут» [2, с. 60].

Аналіз останніх досліджень. Одним з перших на відображення провідних культів у характеристиках зодіакальних знаків, у яких у певний період перебуває точка весняного рівнодення, звернув увагу М. Чмихов. У статті «До семантики орнаментальних схем катакомбної кераміки» (1977), розглядаючи орнамент на чаші XVIII ст. до н.е. як зображення кола Зодіаку, учений підкреслив особливе виділення у цьому колі символів сузір'їв Тельця і Овна [7, с. 23]. У праці «Археологія та стародавня історія України» (1992) М. Чмихов

зазначив, що переміщення точки весни з одного в інше зодіакальне сузір'я вперше виявили вавилонські астрономи і зафіксували у міфі про створення всесвіту богом весняного сонця Мардуком, який поставив на чолі зодіаку сузір'я Тельця, перед ним зодіак очолювали Близнюки, а після нього зодіак буде очолювати Овен [8, с. 145]. Тема астрономічних епох розглядається в працях В. Юрковця [10], Ю. Шилова [9], О. Гурштейна [2].

Невирішені частини загальної проблеми. Дослідження вчених, дотичні до відображення найпоширеніших релігійно-світоглядних ідей і вірувань у характеристиках зодіакальних знаків, поширюються на історію цивілізованого людства, коли давні астрономи могли визначити зодіакальне сузір'я, у якому сходить Сонце в день весняного рівнодення, і дати йому символічну назву та характеристику, що відповідала головним культам того часу. Але відповідність між провідними культами та домінантними знаками в більш ранні періоди історії доцивілізаційного людства залишається не дослідженою проблемою.

Мета статті – простежити вплив релігійно-світоглядних ідей на формування образу жінки в мистецтві палеоліту 38 – 15 тис. до н.е. та дослідити, чи відображаються головні релігійні уявлення цього часу в характеристиках домінантних зодіакальних знаків, під якими перебувала точка весняного рівнодення.

Новизна дослідження полягає в тому, що вперше на підставі аналізу й порівняння палеолітичних жіночих фігурок простежено еволюцію релігійних уявлень від 38-го до 15 тис. до н.е. і доведено відображення їх у характеристиках домінантних на той час знаків Зодіаку.

Виклад основного матеріалу. Найбільш давніми більш-менш точно датованими культовими фігурками жінок, що, без сумніву, вважаються творінням людських рук, а не природи, є фігурки з печер Холє-Фейс, Штадел, Гайссенкlostерле з гірського масиву Швабський Альб, які датуються 38 – 34, 6 тис. до н.е. У однієї з фігурок голова замінена стрижнем з отвором. Три інші фігурки мають жіноче тіло та левину голову. Хоча ознаки жіночої статі виявляються в них не дуже чітко через давність артефактів, проте, що це зображення саме жінок-левиць (а не чоловіків-левів), свідчать вирізьблені на животі або на руці 7 смуг – магічне число місячного календаря, який використовувався жінками для вираховування термінів зачаття і народження дитини (Іл. 1).

Синтезування в одному артефакті жіночих і звіриних рис пов'язує його і з культом жінки, і з культом териантропа, тобто з теротеїстичними та тотемістичними уявленнями первісної людини про походження роду від звіра, який в очах первісної людини був зооморфним образом сили, влади, верховенства, лідерства. Виготовлення фігурок такого типу припадає на час переходу від первісного стада до родоплемінної общини, коли особливо актуальними ставали питання ієрархії та підпорядкування всередині дуально-родової спільноти, а також питання походження роду. Синтезування культу жінки-родоначальниці та культу звіра-тотема відображається в характеристиці доміантних на той час зодіакальних знаків: Діви, що позиціонує жіночий материнський принцип, та Лева, який позиціонує силу, владу, верховенство, ієрархію.

Наступний етап особливого посилення культу жінки припадає на граветський період (28 – 21 тис. до н.е.). Сьогодні відомо понад 100 скульптурок того часу, так званих граветських венер. Переважно їх знаходять у європейській прильодовиковій зоні, але ареал їх поширення охоплює й Азію, доходячи до озера Байкал. У науковій думці існує кілька версій щодо смислового навантаження цих жіночих скульптурок. Окремі автори трактують фігурки як натуралістичні зображення жінок, які не несуть жодних світоглядних і релігійних ідей. За словами П. Єфименко, прихильники цієї версії, навіть описуючи рельєфні зображення жінок з ритуальними турячими рогами з печери Лосель, схильні трактувати їх як щось взяте первісними художниками з побутового жанру, рішуче заперечуючи проти бажання бачити в них якісь образи, пов'язані з релігійними уявленнями або культом [3, с. 418]. «Навряд чи мав рацію Анрі Брейль, – пише П. Єфименко, – який вважав, що у походженні мистецтва має місце тільки свобідна, суто художня індивідуальна творчість, що воно не пов'язане глибоким корінням з ідеологією первісного суспільства», мистецтво «в усіх його проявах було з самого початку мистецтвом з глибоким суспільним значенням» [3, с. 422]. Слід погодитися з думкою вченого, що ідея зображення жінки була нав'язана первісному митцеві мотивами зовсім не елементарно-біологічного характеру, і, без сумніву, жіночі статуетки були не просто натуралістичними еротичними зображеннями, а втілювали особливе коло релігійних ідей, обумовлених високим становищем жінки у родоплемінній общині.

Цілком поділяючи таку точку зору, додамо, що культ жінки

домінував не протягом усього матриархального періоду, а в певні проміжки часу, коли ідея відтворення життя набувала особливого значення. Пом'якшення клімату внаслідок паудорфського потепління (28 – 22 тис. до н. е.), сприятливі умови для розмноження, удосконалення мисливства, достаток їжі, стабільність життя – усі ці позитивні зміни заохочували до народження дітей і сприяли посиленню культу жінки-матері. У цей період поширюються зображення і жіночих знаків у вигляді вульв, і скульптурок жінок. У них підкреслюються вторинні статеві органи, пов'язані з дітонародженням. Не знайдено ще жодного палеолітичного зображення матері з дитиною, очевидно, через те, що діти часто не виживали. Тому в скульптурках жінок акцентували ті частини тіла, які потенційно дають можливість народити дитину. Особливістю граветських венер була відсутність облич. За винятком венер з Брасемпуї та з Дольних Вестоніц, у більшості з них обличчя заміняли узагальненим овалом або закривали плетеною шапочкою, як у Віллендорфської венери. Пояснюючи цю стилістичну особливість, доречно навести слова А. Столяра, який писав, що для первісного художника важливо було показати не реальну індивідуальну жінку як особистість, а створити її узагальнений образ, який сприймався як символ продовження життя і стійкості основ людського буття. «Жіноча скульптурка була таким чином не предметом особистих переживань художника, а відображенням спільної думки, погляду колективу на жінку, її роль у житті колективу жіночий образ був у підсумку смисловим, а не чуттевим. Він не потребував зображення особистих індивідуальних рис обличчя» [5, с. 250].

Характерним прикладом жіночої фігурки граветського періоду може бути так звана Леспюзька Венера (*Vénus de Lespugue*), знайдена 1922 р. у печері Рідо на схилах Піренеїв, біля села Леспюг департаменту Верхня Гаронна (Франція) (Іл. 2).

Фігурка жінки, заввишки 15 см, виконана зі слонової кістки, датується 28,8 – 26,7 тис. р. до н.е., або 26 – 24 тис. р. до н.е. Давній скульптор зумів передати легкий нахил і поворот тендітної голівки, вузькі плечі, ледь окреслені руки, симетрично поставлені ніжки, значно зменшені в розмірах відносно величезних гіпертрофованих сідниць і кулеподібних грудей, які звисають на живіт. Риси обличчя не вирізьблені, але є зачіска, волосся опускається на спину. Ще однією особливістю є деталь, яка свідчить про зв'язок культу жінки з культом тварин. Це хвіст, що опускається від сідниць до п'ят.

На відміну від початку палеоліту, коли культ жінки-родоначальниці синтезувався з культом найсильніших хижих звірів, які асоціювалися з уявленнями про верховенство, лідерство та ієрархію, у гравецький період культ жінки-матері поєднувався з культом травоядних тварин. На противагу хижакам (символам смерті) вони сприймалися як символи життя і, крім того, ставали зооморфними образами чоловічої запліднювальної потенції, що дає сім'я життя, семантично парними до образу жінки, знаками сили, яка охороняє і захищає її. Ритуальне поєднання жіночих скульптурок з кістками травоядних тварин, яке є свідченням необхідного для відтворення життя сакрального синтезу жіночого і чоловічого начал, зафіксоване на багатьох палеолітичних стоянках Європи та Азії (Тюрсак, Буреть, Мальта, Авдіїво, Костенки 1 та ін.). Одні з найцікавіших образів жінок, які тримають роги травоядних тварин, були створені в 28 – 25 тис. до н. е. у печері Лосель (Laussel) біля Лез Ейзі в Дордоні.

Поширення культових жіночих скульптурок у гравецький період припадає на час перебування Землі під зодіакальними знаками Тельця (30 100 – 27 950 р. до н. е.), Овна (27 959 – 25 800 р. до н. е.) та Риб (25 800 – 23 650 р. до н. е.) і знаходить відповідність у характерних особливостях цих знаків, які позиціонують зв'язок із землею, родючість, поєднання протилежних чоловічого і жіночого начал. Управителем знака Тельця вважається Венера – єдина з планет Сонячної системи, присвячена жінці. Одним з головних принципів знака Риб є поєднання антиномій, що на фізіологічному рівні проявляється як поєднання двох протилежних статей, шлюб чоловіка і жінки, народження дітей.

Найбільш цікавими артефактами останнього етапу східного гравету є жіночі скульптурки костенківсько-авдіївської та мальтинсько-буретської культур. Наявність у поселеннях Костенки 1 (шар 1), 13, 14, Авдіїво, Зарайськ, Бердяж, невеликих жител (10 кв. м) може свідчити, що вже на той час усередині общини існували окремі сім'ї [4, с. 138–139]. Це стимулювало посилення культу жінки-матері, яка була основою сім'ї. Цим пояснюється виявлення тут великої кількості жіночих статуеток. На відміну від більш ранніх скульптурок у них передано індивідуальні риси обличчя. Слід погодитись із зауваженням О. Формозова, що класичні безликі Венери типові лише для одного з етапів палеоліту [6, с. 17]. Далі в скульптурних зображеннях жінок явно наростає

індивідуалізація образів. Очевидно, для кожної сім'ї важливими були свої конкретні жінки, не подібні до інших, що й викликало прагнення створювати неповторні їхні образи зі своїми власними обличчями й зачісками (Іл. 3).

Зміна акцентів з підкреслення дітородних органів на втілення індивідуальних рис у зображеннях жінок відображає зміну в призначенні скульптурок. Неповторність облич дає підстави вважати, що вони використовувалися вже не тільки для магії розмноження, але й могли бути своєрідними двійниками-оберегами жінок, які носили їх із собою.

Прагнення до індивідуалізації, яке було кроком до заглиблення у внутрішній світ людини, отримало відображення у характеристиці доміантного у 24 – 22 тис. до н.е. зодіакального знака Водолія, сутність якого – в особливій сприйнятливості духовного світу. І хоча зв'язок з духовним світом властивий для всіх зодіакальних знаків, Водолій – це знак особливого проникнення в нематеріальну реальність і осягнення людської душі.

Особлива увага до людської душі призвела до створення її символу у вигляді пташки, яка після смерті людини відлітає у вищий світ. Зображення пташок неодноразово зустрічаються в печерному живописі, у сценах полювання з трагічним кінцем, де мисливець гине. Образ пташки як символ душі синтезувався з образом жінки, яка вважалася носієм ще ненароджених дитячих душ. Таке синтезування особливо яскраво виявилось у скульптурках жінок-пташок зі стоянки Мізин. У більшості скульптурок чітко виокремлюється овальний тулуб, від верхньої частини якого відходить маленька голова, а від нижньої частини – відносно довгий хвіст, що розширюється донизу. Від середньої частини іноді відходять два відростки, які нагадують крила. Посередині тулуба розташовані знаки жіночого лона (матки) із зародками або лобкового трикутника (Іл. 4).

Ґрунтовне входження птаха як символу душі в сферу релігійних інтересів палеолітичної людини та прагнення зрозуміти глибинний зв'язок між душею і небесним світом виникає у 18 – 16 тис. до н.е. і знаходить відгук у характеристиках доміантних тоді зодіакальних знаків Стрільця і Скорпіона. Адже сутністю Стрільця, який цілить по зорях, є задоволення високих духовних амбіцій людини, а сутністю Скорпіона – відрив від нижчого матеріального світу, перетворення матеріальної істоти (отруйного скорпіона) на духовне начало (безсмертного птаха фенікса). Поява зображення

пташки як символу душі в добу Стрільця й Скорпіона підтверджує зв'язок характеристик зодіакальних знаків з релігійно-світоглядними уявленнями, що домінують у період перебування під ними точки перетину екліптики та екватора.

Висновки. Зміна образу жінки в мистецтві палеоліту наочно показує вплив релігійно-світоглядних ідей на його формування. Перехід від первісних стад до родових общин і акцентування уваги на питаннях походження роду (що виводився найчастіше від найсильнішого звіра-тотема) викликало появу культових скульптурок, у яких риси жінки-родоначальниці сполучались із рисами звіра. Релігійні ідеї щодо синтезування культу жінки та звіра-тотема отримали відображення в характеристиках доміантних у 39 – 35 тис. до н.е. зодіакальних знаків Діви, який позиціонує жіноче, материнське начало, та Лева, з яким пов'язуються поняття ієрархії, влади, лідерства, підпорядкування, актуальні при утворенні дуально-родових спільнот.

Поліпшення клімату внаслідок паудорфського потепління, стабілізація життя, достаток їжі, що стимулювало народження дітей, зумовило появу жіночих образів, у яких особливо підкреслювалися статеві ознаки, пов'язані із зачаттям і виношуванням дитини. Це демонструють скульптурки періоду гравет. Культ родючості жінки та синтезування його з культом травоядних тварин, які сприймалися як зооморфні коди чоловічої запліднювальної сили, отримали відображення у характеристиках доміантних у 30 – 24 тис. до н.е. зодіакальних знаків Тельця, Овна, які пов'язуються з плодючістю і запліднювальною чоловічою потенцією, та Риб, що позиціонують поєднання протилежних начал, яке на фізичному рівні розуміється як поєднання чоловіка та жінки, народження дітей.

Початок зародження сім'ї, у якій важливою була конкретна жінка (а не жінка як така, як це було в родовій общині), зумовило розвиток індивідуалізації жіночих образів. Це демонструють скульптурки костенківсько-авдіївської та мальтинсько-буретської культури. Прагнення передати неповторність зовнішності жінки, яке було кроком до розкриття її індивідуального внутрішнього світу, отримало відображення у характеристиці доміантного в 24 – 22 тис. до н.е. зодіакального знака Водолія, що вважається знаком особливого проникнення у вищу духовну реальність і в духовний світ людини.

Розвиток уявлень про душу, яка має вигляд пташки, призвів до релігійного синтезу образу жінки як носія душ дітей з обра-

зом пташки. Релігійний синкретизм культів жінки і пташки, який найяскравіше демонструють скульптурки з Мізинської стоянки, отримує відображення у характеристиках домінантних у 19 – 16 тис. до н.е. зодіакальних знаків Стрільця, що позиціонує високі духовні амбіції людства, та Скорпіона, що позиціонує перехід від земної істоти (скорпіона) до духовного ества – безсмертного птаха Фенікса.

Відображення найпоширеніших культів і вірувань палеоліту в характеристиках зодіакальних знаків у той час, коли первісна людина ще не знала астрономії, не могла визначати, у якому зодіакальному сузір'ї сходить сонце і давати йому назву та характеристику, яка б відображала провідні релігійні ідеї того часу, спонукає до висновку, що ця відповідність є наслідком не людської думки, а вищого промислу. Такий висновок не суперечить сучасному постнекласичному трактуванню історичного розвитку людства, згідно з яким всесвітньо-історичний процес розуміється цілісним (тотальним).

1. Бойченко І. В. Філософія історії : підручник. Київ : Т-во «Знання», КОО, 2000. 723 с.
2. Гурштейн А. А. Археoaстрономическое досье: когда родился Зодиак? *Земля и вселенная*. Научно-популярный журнал Российской академии наук. 2011. № 65. С. 48 –61.
3. Ефименко П. П. Первобытное общество. *Очерки истории палеолитического времени*. Ленинград : Наука, 1953. Вып. 2. 664 с.
4. Лазуков Г. И., Гвоздовер М. Д., Рогинский Я. Я. Природа и древний человек (основные этапы развития природы, палеолитического человека и его культуры на территории СССР в плейстоцене). Москва : Мысль, 1991. 223 с.
5. Столяр А. Д. Происхождение изобразительного искусства. Ленинград : Искусство, 1985. 298 с.
6. Формозов А. А. Памятники первобытного искусства на территории СССР. Москва : Наука, 1980. 130 с.
7. Чмыхов Н. А. К семантике орнаментальных схем катакомбной керамики. Некоторые вопросы археологии Украины. Киев : Вища школа, 1977. С. 14–31.
8. Чмихов М. О., Кравченко Н. М., Черняков І. Т. Археологія та стародавня історія України : курс лекцій. Київ : Либідь, 1992. 376 с.
9. Шилов Ю. А. Космические тайны курганов. Москва : Молодая гвардия, 1990. 66 с.
10. Юрковец В. Постер «Климатические корреляции». URL: valery.yurovets@gmail.com. iadaastro.ucoz.ru/poster_na_russkom.pdf.

References

1. Boychenko, I. (2000). *Filosofia istorii [Philosophy of History]*. Kyiv : Т-«Knowledge», COO. [In Ukrainian].
2. Gurshtein, A. (2011). *Arheoastronomicheskoe dose: kogda rodilsya Zodiak? [Archaeoastronomical dossier: when was the zodiac born?]*. *Zemlya i vseennaya. Nauchno-populyarnyy zhurnal Rossiyskoy akademii nauk – Earth and the Universe. Popular science journal of the Russian Academy of Sciences*, 5, 48–61. [In Russian].
3. Efimenko, P. (1953). *Pervobyitnoe obschestvo. Ocherki istorii paleoliticheskogo vremeni [Primitive society. Essays on the history of Paleolithic time]*. (Vol. 2.). Leningrad: Science. [In Russian].
4. Lazukov, G., Gvozdover M., & Roginsky Ya. (1991). *Priroda i drevniy chelovek (osnovnyie etapy razvitiya prirody, paleoliticheskogo cheloveka i ego kulturyi na territorii SSSR v pleystotsene) [Nature and ancient man (the main stages of the development of nature, the Paleolithic man and his culture on territory of the USSR in the Pleistocene)]*. Moskva: Mysl. [In Russian].
5. Stolar, A. (1985). *Proishozhdenie izobrazitel'nogo iskusstva [Origin of the fine arts]*. Leningrad: Iskysstvo. [In Russian].
6. Formozov, A. (1980). *Pamyatniki pervobyitnogo iskusstva na territorii SSSR [Monuments of primitive art on the territory of the USSR]*. Moskva: Science. [In Russian].
7. Chmykhov, N. (1977). *K semantike ornamentalnyih shem katakombnoy keramiki [On the semantics of the ornamental schemes of catacomb ceramics]. Nekotoryie voprosy arheologii Ukrainy – Some questions of archeology of Ukraine. (collection of articles)*. Kiev: Vishcha Shkola. [In Russian].
8. Chmyhov, M., Kravchenko N., & Cherniakov I. (1992). *Arkheologhiia ta starodavnia istoriia Ukrainy : kurs lektsii [Archaeological and ancient history of Ukraine: a course of lectures]*. Kyiv: Lybid. [In Ukrainian].
9. Shilov, Yu. (1990). *Kosmicheskie tainy kurganov [Cosmic secrets of mounds]*. Moskva: Molodaya gvardiya. [in Russian].
10. Yurkovets, V. *Poster «Klimaticheskie korrelyatsii» [Poster «Climatic Correlations»]*. Retrieved from http://ladastro.ucoz.ru/poster_na_russkom.pdf. [In Russian].

ANNOTATION

Yaroslava Bondarchuk. Influence of religious ideas on the formation of the image of a woman in the art of Paleolithic. Background. The cult of woman is one of the most consistent in the history of mankind. Originating in the Acheulean age, it continues the millennium synthesized with the leading

religious beliefs of a certain period. The evolution of dominant religious-ideological ideas is manifested in the female images of every age. The cult female sculptures of the beginning of the Upper Paleolithic (39-35 thousand BC) had animal traits, sculptures of the engraving period (28-25 thousand BC) were faceless, at the end of the engraving period (24-22 thousand BC) had individual faces, in the Madelenian period (19-12 thousand BC) abstract female sculptures were combined with the image of the birds. Based on the analysis of Paleolithic female figures, one can trace the evolution of the female image during the Paleolithic, which varied according to the evolution of the leading beliefs of each period. At the same time, this analysis will make it possible to address another important issue raised in the scientific literature at the end of the 20th and early 21st millennia on the reflection of the leading religious cults of a certain period in the characteristics of the dominant zodiac signs of that time (in which then was the point of intersection of the ecliptic and the equator - the point of equinox). Due to the fact that the axis of rotation of the Earth is not perpendicular to the equator and inclining it at an angle of 23° - 26° and is subjected to the gravitational influence of the Sun and the Moon, it performs circular motions along the cone. Together with it, the equator perpendicular to it moves and causes the movement of the point of intersection of it with the ecliptic in the direction of the inverse of the sun. The point of equinox moves for 2148 years by 30° , that is, one sign of the zodiacal circle passes. The length of the zodiacal constellations along the ecliptic is different, so for ease of reference, the position of the ecliptic of the sun is divided into 12 equal parts, which have received the names of the signs of the Zodiac. Although the signs of the Zodiac do not exactly correspond to the constellations, they are accepted by modern astronomers as the basis for the starting point of time. Each zodiac sign is characterized by a set of concepts, principles and ideas that correspond to the dominant religious-ideological representations of the period of the Earth's stay in this sign. According to O. Gourstein "Zodiac employs a system of symbols that reflect the thoughts and images of people in the periods of their introduction into life" [1; 60].

Objective of the work is to trace the evolution of female images in accordance with the changes of the dominant Paleolithic beliefs and to investigate the reflection of the leading religions of different periods of the Paleolithic in the characteristics of the main zodiacal signs at that time under which there was a point of equinox at that time.

The methodology of the research is based on the synthesis of art-study analysis of artifacts with their religious analysis as sacred objects that reflect the main cults and religious-ideological ideas of their time. Since the analyzed

artifacts belong to a huge historical period (38-15 thousand BC), the problem-chronological method is used which allows to consider religious works in chronological order corresponding to the development of the religious consciousness of primitive humanity. The comparative method allows to allocate fundamentally new features of each stage of spiritual and artistic evolution. For the correlation of the leading religious representations of Paleolithic period with ideas embedded in the characteristics of the dominant zodiac signs in these periods the method of comparison was used.

The results of the study confirm the opinion that the main religious representations of each stage of the Paleolithic mankind are reflected in the characteristics of the dominant zodiac signs at that time. Leading religious ideas are related to the cult of woman and the realization of the blood relationship of the genus with the beast-totem (which was associated with the idea of power, hierarchy, supremacy) is reflected in the characteristic of dominant in the 39 - 35 millennium BC the zodiacal signs of the Virgin who positions the maternal principle and the Lion who positions these concepts. The notion of the connection between a woman and herbivorous animals, whose cult has been exacerbated by Paudor warming and perceived as zoomorphic images of male reproductive power was reflected in the characteristics of the dominant in the 30 - 24 millennium BC the zodiac signs of the Taurus, Aries and the Fish, linking the land, fertility, the combination of opposing male and female origins. Individualization of female images at the end of the engraving period which was the result of the desire to penetrate the inner world of man, were reflected in the characterization of the zodiacal sign of Aquarius which places a special connection with the spiritual principle. The development of perceptions of the soul that was presented as a bird and synthesized with the image of a woman - the bearer of souls of unborn children reflected in the characterization of the zodiac sign of Scorpio which positions the transformation of matter (spider) into the spiritual basis (the immortal bird of the phoenix).

Conclusion. The reflection of the most common Paleolithic cults and beliefs in the characteristics of zodiac signs at a time when the primitive man did not yet know astronomy, could not yet determine in which zodiacal constellation the sun goes down induces to conclude that this correspondence is a consequence of not human thought but a higher craft. Such a statement fits into the postmodern paradigm of the treatment of the evolution of mankind, according to which the development of mankind, although having a plurality of manifestations, is total and the basis of this integrity is the supra-spiritual spiritual Absolute.

Key words: Paleolithic, female sculptures, spiritual evolution, signs of the Zodiac.

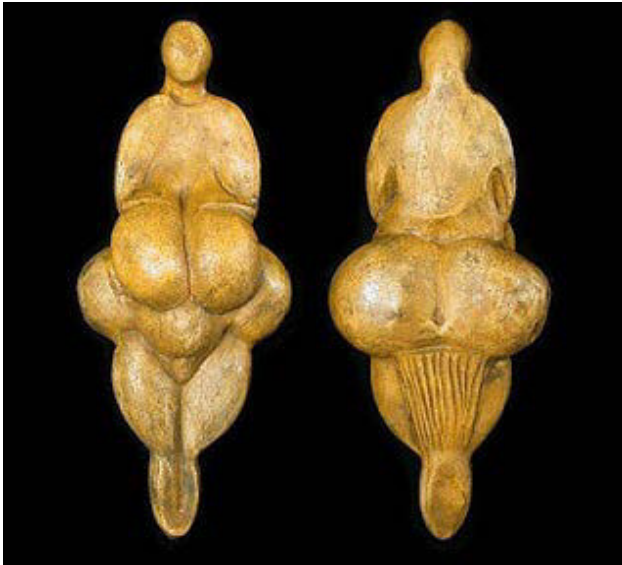
АННОТАЦИЯ

Бондарчук Ярослава. Влияние религиозно-мировоззренческих идей на формирование образа женщины в искусстве палеолита. На основе искусствоведческого и религиоведческого анализа женских скульптурок верхнего палеолита прослежена эволюция художественного образа женщины. Установлено, что главные религиозные идеи того времени отображаются в характеристиках доминантных тогда зодиакальных знаков. Культ женщины-родоначальницы и зверя-тотема получил отображение в характеристике знаков Девы и Льва, доминирующих в 39 – 35 тыс. до н.э. Представление о мистической связи женщины с травоядными животными, которые воспринимались как зооморфные образы мужской оплодотворяющей силы, отобразилось в характеристиках доминирующих в 30–24 тыс. до н.э. знаков Тельца, Овна и Рыб, которые позиционируют связь с землёй, плодovitость, соединение противоположных мужского и женского начала. Развитие представлений о душе, которая представлялась в виде птицы и синтезировалась с образом женщины – носительницы детских душ, отобразилось в характеристике доминирующего в 18 – 15 тыс. до н.э. знака Скорпиона, который позиционирует превращение материи в духовное начало (бессмертную птицу Феникс).

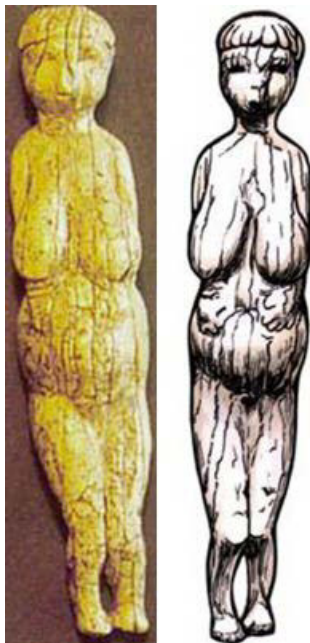
Ключевые слова: палеолит, женские скульптурки, духовная эволюция, знаки Зодиака.

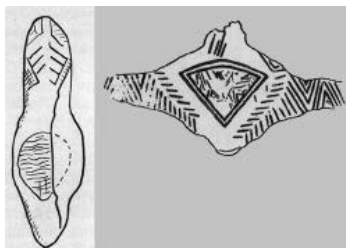
Іл. 1. Реконструкція скульптурки жінки-левиці з печери Штадель (Холенштайн, Німеччина). 38 – 34, 6 тис. до н.е. URL: <http://artyx.ru/news/item/f00/s07/n0000788/>.

Іл. 2. Леспюцька венера (Франція). 28, 8 – 26, 7 тис. р. до н.е. URL: http://www.hronoblog.com/2013/04/31_793.html

Іл. 3. Жіноча скульптурка з чітко переданими рисами обличчя зі стоянки Авдіїво (Курська обл., Росія). 20 700 +- 700 або 20 400 +- 600 р. до н.е. URL: <http://www.donsmaps.com/avdeevo.htm> 1

Іл. 4. Скульптурки жінки-пташки з Мізинської стоянки (Чернігівська обл., Україна). 18 – 16 тис. до н.е. URL: www.arata-ukraine.com/text-ua.